

TEST 3

I. LUGEMINE

Loe läbi Tiina Kolgi intervjuu Jaan Tättega („Igatsus ja kohalejõudmine”, Postimees, 5.01.2008) ja lahenda selle põhjal ülesanded. Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. (40 punkti)

1. Milline on Jaan Tätte suhtumine loomingusse? Too Jaan Tätte Vilsandi-loomingu kohta vähemalt kaks näidet. (15 punkti)

2. Järelda intervjuu põhjal, kas Jaan Tätte on Vilsandil selle pärast, et ta on ennast kaotanud või leidnud. Too väite tõestuseks viis argumenti. (15 punkti)

3. Kes on Jaan Tätte eeskujud ja millega nad on teda mõjutanud? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

„Kuuldes esimest korda mõistet „elu eesmärk”, tekitas see minus järgmisi kujutluspilte. Esiteks peaks see olema midagi väga suurt, teiseks muutumatut ja kolmandaks hõlmama teiste aitamist. Tegelikuses on asi hoopis teisiti. Inimese elu eesmärk ei pea olema mitte väga suur, vaid väga sügav. See peab olema sinuga sügavalt ühendatud. See ei ole vaid mõte, mis sinu peas ringi käib, see ei ole ka mingi soov, mida sa tahaksid omada. See on midagi sinus, millest sa lihtsalt ei saa loobuda. See käib sinuga kaasas ja isegi kui sa seda ignoreerid ega pane tükk aega tähele, ei lähe see kuhugi.” (Helina Mägi blogi, mottetrening.ee, 2.11.2012)

Kirjuta arutlev kirjand (vähemalt 400 sõna), milles käsitled inimeste elu eesmärke. Arutle, kuidas seatud eesmärkideni jõuda. Too selle kohta näiteid kirjandusest ja/või tuntud kultuuri- ja ühiskonnategelaste elust. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Igatsus ja kohalejõudmine Tiina Kolk

Postimees, 5.01.2008

Jaan Tätte on aastaid igatsenud Vilsandile ja nüüd on ta sinna päriselt kohale jõudnud.

Aastaid kestnud rännakul on mees end üldsusele esitlenud laulja, pillimehe ja näitekirjanikuna, nüüd on ta vabahärra meretagusel maal.

Milline oli sulle aasta 2007?

5 Kui see 2007 algas, siis ega ma ei teadnud, millega ta lõpeb, aga mäletan uue aasta saabumise hetke – tundsin, et selles numbris on midagi, mis mulle meeldib.

2008 ei kõla nii hästi. 2007. aastal sai teoks see, millest olen 30 aastat unistanud – nüüd on mu kodu Vilsandil. Suvi sai läbi, aga ma ei pidanudki kimpse-kompse kokku panema, et minna mandrile linnaelu elama. Ma jäin siia. Aga selle nimel nägin ka aastaid vaeva.

10 Täna ei oska ma veel öelda, kas jään elu lõpuni siia elama, aga selline plaan on küll. Nii et 2007 oli mulle suure murrangu aasta.

Sead sa endale alati konkreetseid sihid?

15 Jah. Väga täpsed. Selles mõttes olen ma igav inimene – mu unistused on väiksed, need on pigem plaanid. Vilsandile olen kogu aeg kibelenud. Võib-olla lapsepõlves ma nii ei mõelnud, aga viimased 15 aastat olen teadnud, et see peab tulema. Elus on nii, et seda, mida olen tahtnud, olen ka saanud. Ma ei taha võimatuid asju, aga kui midagi tahan, siis tahan väga.

Niikaua olin näitleja teatris, kui tulid suveetendused. Need ei sobinud mulle mitte kuidagi ja nii asusin otsima uusi võimalusi vabaduse jahil – hakkasin näitemänge kirjutama.

20 Mis plaanidesse puutub, siis ma olen ju Nõukogude ajast pärit ja selles mõttes tõeline eestlane, et pean muretsema. Varem, kui pidin tohutult palju asju ära tegema, valitses mul peas virvarr, aga siis ma õppisin asju kirja panema. Näiteks septembri lõpus märkisin punktipealt üles kõik ehitustööd, mis ma maja juures pean jõuluks ära tegema. Tore oli igal õhtul midagi maha tõmmata.

25 Ja mul ei ole peas segadust, vaid ma tean, mis mind järgmisel päeval ees ootab. Õhtul enne magama jäämist mõtlen läbi, kuidas ma üht või teist tööd teen. Eriti huvitav on, kui sa seda ei oska ja pead nuputama. Seetõttu on praegu mu kirjanduslik looming kannatanud.

Iga asi, mis sa elus teed, on looming. Vastavalt võimetele. Inimesel ei ole kahte loomingulist energiat. Ei ole nii, et hommikul kirjutad näitemängu ja õhtul töötad romaani kallal või lood laule. Praegu ehitan ma maja.

Oled sa kõik tööd ise teinud?

Tahtsin, et sellest tuleks väga hea maja, ja seepärast katsetama ei hakanud. Põhilised ehitustööd tegid meistrid, mulle jäid sisetööd ja mööbli valmistamine. Ajapikku on ikka kogemusi ka tulnud. Kolm hoonet oma õuele olen ise ehitanud: sauna, erakla ja värkstoat. Võin öelda, et maja on minusugusel lihtsam püstitada kui mööblit meisterdada.

Sul on siis ju kuldsed käed!

Ma arvaks ise ka nii, aga olen näinud kuldsed käsi ja seepärast tean, et minul neid ei ole. Kuldsed käed on sõber Marko Matverel. Vist on nii, et kui sa midagi hästi oskad, siis oskad sa kõike hästi.

Vilsandil elan ma täisväärtuslikku elu. Kuigi kõrvalseisjale võib see näida paigalseisuna, siis tegelikult on see suur rännak. Toas olen ma nii palju kui pimedus sunnib, valgel ajal olen väljas ja hingeseisund on kogu aeg samasugune nagu matkal viibides – õnnelik.

Kui ma oleksin Vilsandil sündinud, küllap oleks kõik sinne iseenesestmõistetav. Aga mul oli aastatega tekkinud tohutu vaakum – igatsus, unistus ja vajadus – siin olla. Ma loodan, et Vilsandi jääb mulle alati selliseks pidulikuks paigaks. Siin on mul kogu aeg kõrgendatud meeleolu ja kui see hakkab raugema, siis lähen mere äärde ja hing ärkab jälle üles.

Mida tähendab sulle Vilsandi?

Tegelikult tähendab Vilsandi mulle kogu elu. Eks igal inimesel on oma maakoht ja võib-olla mina räägin sellest rohkem kui teised.

Esimene tulek siia oli aastal 1973. See eriline päev sööbis mulle, mulgi poisile, alatiseks mällu. Kõik need sõitmised üle merede, suur lagedus ja avarus ja muidugi meri ise. Praegu on saar metsa kasvanud, aga toona oli Vilsandi suures osas lagedus. Ja kui sa tuled laante ja küngaste rüpest ning siin avaneb korraka otsatu lagedus ... Tõesti, ma tundsin, et ei saa enam kunagi selleks, kes ma seni olin. See avarus pugus mu hinge. Samasugune tunne on mind tabanud mõlemal korral Islandil käies, kus avarus on veelgi suurem. Ma ei tea, miks ma olen selline „tasandikuinimene“.

Olen viimase nelja kuu jooksul palju mõelnud selle üle, miks ma siin Vilsandil olen, ja see on väga suur küsimus. Mul on praegu väga palju küsimusi, aga kõiki vastuseid veel pole. Minult on küsitud, kas ma põgenesin siia elu eest. Aga mina olen tundnud siin vastupidi – et tulin mingist väljamõeldud tehismaailmast pärisellu. Linnas peavad inimesed alatasa tõestama oma olemasolu. Aga siin Vilsandil ei pea midagi tõestama, siin on päriselu koos väikeste raskuste ja suurte rõõmudega. Täiuslikkusest jääb vajaka veel naine Margit, kes jõuab siia päriks pooleteise aasta pärast, kui noorem poeg on gümnaasiumi lõpetanud.

Minu käest on küsitud, kuidas ma saan olla ilma teatri, kino ja kontsertideta. Siin mere taga elades saad aru, mis see kultuur tegelikult on. Maainimesel polegi kultuuri jaoks aega. Maal pole ka nii suurt vajadust kultuuri järele nagu linnas, kus inimesed ei puutu kokku loodusega. Maal on niigi tohutu huvitav. Mul on mere ääres üks pink. Kui ma kuulen raadio ilmateatest, et õhtuks lubatakse tuult kuni 25 meetrit sekundis, vaatan õue – vaikne, ükski puulatu ka ei liigu, aga ma tean, et kohe on algamas suur etendus, ja sean samamud mere äärde. Istun ja ootan, millal see maru peale hakkab. Meri, mis on peegelsile, hakkab korraka rinda kummi ajama, lained jõudu koguma ja siis ühel hetkel vesi vuhiseb ja valge mürisev laine tuleb randa. Selle elamuse vastu ei saa ükski kunstiteos!

Vastupidine vaatepilt, kui torm raugab, on samuti võimas. Meri nagu paneks silmad kinni ja jääks magama. Mõllas, mõllas ja väsis ära. Korraka jääb kõik vaikseks ja päike tuleb välja ...

Kunagi, kui ma kaalusin, kas tasub maale elama tulla ja et millest ma sel juhul ilma jään, siis peale selle, et pere jääb esialgu linna, muud ei ilmnenuki.

Millega sa siin Vilsandil veel tegeled?

Ellujäämine (söögi valmistamine, puude toomine jms) võtab üsna palju aega ära. Samuti ehitamine. Pimedal ajal loen palju ... ja käin tööl. Saarel toimub keskkonnaseire: sademeproovide kaudu vaadatakse, kui saastunud õhk on. Mina olen nende proovide koguja – laborant. Mul on hea meel, et ma selle koha sain ja võib-olla tulevikus tuleb saarevahitöö ka. Aga see on veel lahtine. Ametinimi on uhke. Igasugused vahiametid on mulle lapsest saati meeldinud. Kõigepealt tahtsin metsavahiks saada, siis majakavahiks ja nüüd, kui ma saaksin saarevahiks, oleks see tore kingitus mu eluloole.

Ja tagasipöördumine noorusaega ...?

Areng käib mööda spiraali ja nüüd olen jõudnud taas ringiga bioloogia juurde. Pärast keskkooli läksin Tartu ülikooli bioloogiat õppima, sest soovisin tulevikku Vilsandiga siduda. Aga elu läks teistmoodi. Minust ei tulnud küll bioloog, aga praegu tegutsen riivamisi sellel alal. Rõõm on näha, kuidas noorem poeg, kuigi ta pole seda kõva häälega välja öelnud, kavatses vist minna Tartusse bioloogiat õppima. Vanem poeg tahab tegelda kultuuriga. Seda, mida mina olen kunagi alustanud, nüüd pojad jätkavad.

Kas sina jätkad Vilsandil nagu omal ajal Juhan Saar ja Heino Väli – kirjanikuna?

85 Märkamatuult, alateadlikult olen tahtnud saada nende meeste suguseks, ja eks ma olen teinud samu asju, mis nemad. Esimesed kümme suve elasin ma Väike-Vilsandil majas, mille olid kirjanikud Heino Väli ja Juhan Saar endale kahe peale soetanud. Seal peeti palju pidusid, lauldi, Juhan mängis kannelt, pandi kõvasti kärke. Aga need peod olid põnevad, sest igasuguseid huvitavaid külalisi – kirjanikke, kunstnikke, näitlejaid – käis seal läbi ja väikse poisina kuulasin sageli hommikuni, mida räägiti. Vahel läksid need olemised pööraseks, lausa orgiaks kätte. Aga see maailm hakkas mulle huvi pakkuma ja sobima.

90 Juhan Saar ja Heino Väli olid vana kooli mehed, nad ei talunud ülekohtu, minu meelest nad ei valetanud. Tänapäeval on niisugustel raske elada, sest kogu aeg teeb keegi kellelegi ülekohtu.

Mäletan, et oma esimeste lauludega tahtsin ma kõige rohkem muljet avaldada Heino Väli ja Juhan Saarele, kes nüüd on juba mõlemad manalamehed.

95 Minus on alles see tunne, see väga tähtis hetk paarkümmend aastat tagasi, kui ma uue laulu valmis sain ja neile meestele ette kandsin. Heino lahkus küll aastaid tagasi, aga Juhanile laulsin veel tänavu suvelgi.

Mulle oli ülioluline, et Saare Juhan ütleks, et see laul on õige.

Loo, mis praegu kannab pealkirja „Sõprade laul number 1”, tegin ma sõjaväest tulnud noore poisina Vilsandil. Elasime tol sügisel siin kahekesi Heinoga. Korra kuulnud, käskis ta mul seda aina laulda ja pärast seitset-kaheksat kuulamist võttis ta muljed kokku – sa, poiss, pole nii vana, et sellist laulu kirjutada!

100 **Oled sa tänavu sügisel ka siin mõne laulu loonud?**

Üle päeva võtan ikka kitarriga kätte. Tegelikult on kõik mu laulud sündinud kõndides. Üks toiming, mis võtab mu päevast päris palju valget aega, on käik mere äärde. Ma lihtsalt ei kõnni, vaid alati mõtlen mingit värsirida.

105 Juba lapsepõlvest saadik meeldib mulle riime kokku panna. Alati, kui ma astuma hakkas, lülitab end ka „metronoom” tööle. Ja kui ma olen sammudes mõne mõtte leidnud, siis õhtul proovin kitarriga, kas neist ka laulu saab. Vahel saab, vahel mitte.

Olen mõelnud kirjutada midagi, mis pole näitemäng. Nimetagem seda raamatuks, kas ta on siis romaan või midagi muud, aga ma pole veel selleks valmis. Olen siin katsetusi teinud ja avastasin, et üks asi, mida tahaksin õppida – ja seda saab õppida vaid katsetades –, on lause.

110 Loen palju ja küll on mõnus lugeda raamatuid, mis koosnevad ilusatest lausetest, kus ei ole midagi üle- arust. Kujutan ette, et seda on võimalik õppida. Näitemängukeel on hoopis teistsugune, peaaegu kõnekeel: mida inimene ütleb ja kuidas suhtleb. Aga kirjanduslik keel peab olema puhas ja täpne.

On raamatu kirjutamine sinu 2008. aasta plaani märgitud?

115 Saab näha, mis see talv minuga siin Vilsandil teeb. Pool aega sellest on nüüd seljataha jäänud, pool veel ees. Aeg liigub väga kiiresti. Peas on palju küsimusi, millele ootan vastuseid. Kui suur on tegelik suhtle- misvajadus? Kas olen siin selleks, et olen ennast kaotanud või hoopis leidnud? Kas mul on õigus n-ö män- gust välja astuda? Kas sellel kuramuse elul on siis mingi mõte? Kas ma oskan ära tunda õnne ja kas oskan koos sellega elada? Tahan saada vastuseid neile ja paljudele teistele küsimustele, tahan jõuda sellise seisun- dini, et siin midagi luua, laule ja raamatut kirjutada. Aga ma ei saa olla kindel, et ma üldse kunagi veel 120 midagi kirjutan, kuigi tahan.

Seni pole saarel ükski päev kordunud. Kõik on erakordne – iga päev. Valget aega on liiga vähe, et seda janu täis saada. Pimedal ajal naudin vaikust, millest Tallinnas suur puudus kätte tuli. Vaikusevajadus tuleb inimesel aastatega.

125 Aga päris ükski ei ole inimene loodud elama. Mina vähemalt mitte. Kui mu naist Margitit siin pole, elan ootuses, igatsen ja loen päevi, millal ta jälle tuleb, sest koos on meil alati tore. Ja hoian väga pöialt oma poegadele, et nad selles keerulises maailmas leiaksid üles selle, milleks nad siia on tulnud.